

MARIA GOSTYŃSKA-JAKUSZEWSKA

Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie PAN

Z OGRODÓW BOTANICZNYCH MOSKWY

Podczas pobytu w ZSRR miałam możliwość, między innymi, zwiedzić także ogrody botaniczne Moskwy, których obecnie jest tam 5. Poniżej podaję ich zwięzłą charakterystykę. Opis rozpoczynam od najstarszego.

a) Ogród Botaniczny przy starym Uniwersytecie im. Łomonosowa, tzw. «Stary ogród botaniczny», powstał z dawnego ogrodu aptekarskiego, sprzedanego w roku 1805 Uniwersytetowi Moskiewskiemu. Jest to jeden z najstarszych ogrodów botanicznych w ZSRR i jako historyczny pomnik Moskwy — pozostaje pod specjalną ochroną. Z jego historią związana jest działalność pierwszych badaczy flory rosyjskiej jak np.: Hofmana, M. A. Maximowicza, I. D. Czistiakowa, N. N. Kaufmana, I. N. Gorożankina, W. I. Bielajewa, W. M. Arnoldi,

L. I. Kursanowa, L. M. Kreczetowicza, B. M. Kozopolianskiego, E. W. Wulfa, M. S. Nawaszyna, M. I. Golenkina i innych. W wyniku rozbudowy miasta, Ogród znalazł się w samym jego centrum, wciśnięty pomiędzy liczne budynki. Na powierzchni około 6 ha znajdują się następujące działy: 1. dendrologiczny, 2. roślin wodnych i przybrzeżnych, 3. alpinarium, 4. systematyki, 5. «miczurinowski», 6. roślin rolniczych, 7. roślin leczniczych, 8. roślin ozdobnych, 9. kolekcje w szklarniach, m. in. roślin śródziemnomorskich, roślin subtropikalnej Ameryki, południowo-zachodniej Azji, Australii i Nowej Zelandii, kserotermicznych roślin Meksyku i południowej Afryki. Poza tym istnieją oddzielnie: palmiarnia, szklarnia z *Victoria regia* i ogród japoński. W tym ostatnim zgrupowane są przede wszystkim karłowate formy *Chamaecyparis obtusa*, *Quercus*, *Cerasus*, *Acer*, *Ginkgo biloba*. W Ogrodzie prowadzone są prace naukowo-badawcze.

b) Ogród dendrologiczny, tzw. «Park Schroedera», jest drugim ogrodem botanicznym w Moskwie, posiadającym obecnie tylko znaczenie historyczne i pozostającym jako zabytek pod ochroną. Został on założony w latach 1863—1870 przez głównego ogrodnika i zarazem wykładowcę w ówczesnej akademii rolnictwa i leśnictwa — R. I. Schroedera. Znajduje się on w pobliżu Akademii Rolniczej im. Timiriaziewa i graniczy z ogrodem botanicznym tejże Akademii. Posiada charakter parku krajobrazowego. Wiele w nim trawników, polanek, na których rozrzucone są grupy drzew i krzewów. Drogi i alejki posiadają liczne i ostre zakręty, co stwarza pozory znacznie większej przestrzeni niż ta, którą w rzeczywistości zajmuje Ogród. Na niewielkiej powierzchni, około 5 ha, zgromadzono tu licznych przedstawicieli roślinności drzewiastej całego świata. Szereg gatunków umieszczono we wspaniałych zgrupowaniach o dużych wartościach ozdobnych. Ogólnie w kolekcjach najliczniej reprezentowane są rodzaje: *Abies*, *Acer*, *Berberis*, *Betula*, *Crataegus*, *Euonymus*, *Fraxinus*, *Juglans*, *Larix*, *Lonicera*, *Malus*, *Picea*, *Pinus*, *Prunus*, *Rhamnus*, *Sorbus*, *Tilia*. Zbiory są stale opracowywane i uzupełniane.

c) Ogród botaniczny Akademii Rolniczej im. K. A. Timiriaziewa powstał w roku 1895 na wniosek Rady Moskiewskiego Instytutu Rolniczego, a z inicjatywy prof. Rostowcewa. W latach 1941—1942 przez teren ogrodu przechodziła linia obrony Moskwy, toteż straty w ogrodzie były olbrzymie. Obecnie Ogród zajmuje powierzchnię 2,5 ha. Wydzielono w nim następujące działy: 1. systematyczny, 2. doświadczalny, 3. alpinarium, 4. kolekcję drzew i krzewów, 5. rośliny wodne, 6. rośliny tropikalne i subtropikalne. Kwatery roślinne — w postaci kwadratów lub prostokątów — zgrupowane są przede wszystkim wokół głównej alei. W dziale systematycznym pierwsze miejsce zajmują trawy i turzyce (około 2000 gatunków). Drzew i krzewów jest około 115 gatunków, a roślin ozdobnych — 25 gatunków. W dziale doświadczalnym zgromadzono przede wszystkim takie rodzaje jak: *Linum*, *Allium*, *Trifolium*, *Vicia*, *Lupinus*, *Polygonum* i inne. Nad tymi gatunkami prowadzone są doświadczenia z zakresu hybrydyzacji i selekcji. Głównym zadaniem Ogrodu jest służenie pomocą w nauczaniu biologii i dlatego w kolekcjach roślinnych zgromadzone są głównie najważniejsze elementy flory rodzimej, oraz wiele gatunków i odmian roślin uprawnych.

d) Główny Ogród Botaniczny A. N. ZSRR powstał w roku 1945, jako odrębny dział naukowy wchodzący w skład oddziału Botaniki Eksperymentalnej przy Akademii Nauk ZSRR. Pod względem zajmowanej powierzchni i bogactwa nagromadzonych roślin jest on obecnie największym ogrodem botanicznym Moskwy. Założono go na terenie dawnego parku leśnego Ostankino; powierzchnia jego wynosi 360 ha. Zebrano w nim gatunki obrazujące florę i roślinność całego świata. Wyróżniono działy: 1. rodzima flora ZSRR, 2. rośliny uprawne, 3. kwaciarstwo, 4. gospodarka sadownicza, 5. drzewa i krzewy, 6. flora tropikalna i subtropikalna. Poszczególne kwatery roślinne rozmieszczono w obrębie parku leśnego, co oprócz wartości ozdobnych ma także duże znaczenie ochronne i pozwala łatwiej przystosować się młodym roślinom do surowego klimatu moskiewskiego. Specjalną uwagę należy poświęcić ponadto szklarni, w której zgromadzono roślinność tropikalną i subtropikalną w liczbie około 4000 gatunków (blisko 30 000 okazów). Szklarnia posiada powierzchnię 5000 m², podzielona jest na szereg pomieszczeń, w których odpowiednio zachowane warunki termiczne i wilgotnościowe pozwalają na grupowanie roślin według określonych rejonów geograficznych i według ich wymagań ekologicznych.

e) Ogród Botaniczny przy Państwowym Uniwersytecie im. Łomonosowa na Lenińskich Górach. Zajmuje on powierzchnię około 45 ha. Powstał w 1945 roku. Wiele gatunków drzew i krzewów wysadzono tu już jako okazy dorosłe, stąd sprawia on wrażenie zagospodarowanego od dawna. Organizacja ogrodu nie została jeszcze zakończona. Czynne są ekspozycje roślinne z bogatymi kolekcjami, które są nadal ciągle uzupełniane. W ogrodzie prowadzi się również prace doświadczalne i prace laboratoryjne. Przewiduje się dalszą rozbudowę terenów doświadczalnych. Ogród posiada następujące działy: 1. dendrologiczny, 2. miczurinowsko-selekcyjno-genetyczny, 3. alpinarium, 4. roślin użytkowych i ozdobnych, 5. różankę, 6. systematykę. Projektuje się ponadto założenie działów morfologii i ekologii roślin oraz odrębny dział roślinności ZSRR. Aby stworzyć roślinom właściwe warunki rozwoju i nieco złagodzić surowy klimat Moskwy, zakłada się dookoła ogrodu pasy wiatrochronne o szerokości 15 m; zajmą one przestrzeń około 2 km.

We współczesnym mieście Moskwie wszystkie ogrody botaniczne spełniają nie tylko rolę naukowo-badawczą, dydaktyczną i popularyzacyjną, lecz także rolę cenionych terenów zielonych. Roztoczona jest przeto nad nimi stała i troskliwa opieka władz państwowych.